

تاریخ بندریگ

www.ketab.ir

دکتر حمید اسدپور

انتشارات دانشگاه خلیج فارس

تابستان ۱۴۰۰

فهرست مطالب

- بخش اول: جغرافیای انسانی، اقتصادی و تاریخی ۱
- جغرافیای انسانی و اقتصادی ۳
- جمعیت و مهاجرت ۶
- کشاورزی، بازرگانی و صنعت ۱۰
- جغرافیای تاریخی ۲۱
- وجه تسمیه بندرریگ ۲۱
- پیشینه سکونت و زندگی در بندرریگ ۲۸
- بخش دوم: بندرریگ در دوره صفویه ۳۹
- بندرریگ در ابتدای دوران صفویه ۴۱
- خاندان زعاب در بندرریگ ۴۴

نقش بندرریگ در تجارت دوره صفویه	۴۸
خصوصیت و درگیری بندرریشهر و بندرریگ در دوره صفویه	۵۱
بندرریگ در اواخر صفویه	۵۲
بخش سوم: بندرریگ در دوره افشاریه و زندیه	۵۵
تحولات بندرریگ در دوره افشار و زندیه	۵۷
بندرریگ در دوره افشاریه	۶۱
اهمیت بندر بوشهر و بندرریگ در دوره افشار	۶۲
بندرریگ در دوره زندیه	۶۷
ظهور میرمهنّا در دوران کریم خان زند	۷۴
چگونگی به قدرت رسیدن میرمهنّا	۷۵
تثبیت قدرت کریم خان و آزادی میرمهنّا	۸۱
مناسبات کریم خان زند و میرمهنّا	۸۳
رویارویی کریم خان زند با میرمهنّا	۸۵
نقش نیروهای محلی و خارجی در سرکوب میرمهنّا	۹۰
واکاوی سیاست دوگانه انگلیسی ها در ماجرای میرمهنّا	۹۴
دیدگاه مورخان و پژوهشگران در مورد میرمهنّا	۹۷
قتل میرمهنّا و پیامدهای آن	۱۰۲
بخش چهارم: بندرریگ در دوره قاجاریه و پهلوی	۱۰۵

مقدمه

مناطق جنوبی ایران و به خصوص کرانه‌های خلیج فارس و بنادر و جزایر آن، در طول سالیان دراز چنان مظلوم زیسته‌اند که تا به امروز هم نام برخی شهرها و مکان‌های جنوب کشور و به ویژه کرانه‌های خلیج فارس به گوش بسیاری از هم‌میهنان نخورده است. بی‌توجهی دولتها و حکومت‌ها و عدم سرمایه‌گذاری لازم برای توسعه این مناطق، همواره این بخش از کشور را در رنج و محرومیت نگه داشته است و مانع شناخته شدن و شناساندن توانمندی‌ها و تاریخ و فرهنگ پرشکوه آنها شده است. علاوه بر این، جبر جغرافیا و طبیعت سخت و نامطلوب نیز صدمه و لطمه‌های فراوانی بر پیکره این نواحی وارد ساخته و زیستن را برای مردم این نواحی طاقت‌فرسا ساخته است. با این شرایط نامطلوب، ساکنان کرانه‌های خلیج فارس همواره در راه آبادانی این مرزوبوم کوشیده و در راه پاسداری و جان‌فشانی از آن، کوشا و پیشگام بوده‌اند. گاه زنان یک آبادی و گاه مردان یک روستا از این نواحی، در دفاع از مرزهای دریایی و زمینی کشور جان‌فشانی کرده‌اند در حالی که حتی مقام‌های مملکتی نام آن آبادی یا روستا را نمی‌دانند. چه بسیار مردمانی که بر اثر سختی معیشت، به سایر شهرهای کشور یا

به سرزمین‌های آن سوی خلیج فارس مهاجرت کرده و چه فراوان آبادی‌هایی که به واسطه خشم خورشید و خشک‌سالی طبیعت، خالی از سکنه مانده‌اند. از سوی دیگر به دلیل هم‌جواری با دریا و مرز آبی، این مناطق پیوسته مورد هجوم و دستبرد همسایگان بوده و ساکنان این نواحی، در طول تاریخ از تعرض و دستبرد بیگانگان در امان نبوده‌اند.

«بندرریگ» از جمله شهرهایی است که مثل بسیاری از شهرها و روستاهای کرانه خلیج فارس، با وجود اهمیت تاریخی و جغرافیایی آن، چنانکه باید و شاید معرفی نشده است و گروه بی‌شماری هنوز نمی‌دانند که این بندر در کجای ایران قرار دارد. این مشکل تنها شامل بندرریگ نمی‌شود؛ بلکه نقاط دیگری در این کرانه‌ها و پس‌کرانه‌ها وجود دارند که تا امروز گمنام و ناشناس باقی مانده‌اند. این وضعیت فقط ناشی از فاصله جغرافیایی کرانه‌های خلیج فارس با پایتخت کشور نیست؛ بلکه به علت بی‌توجهی مسئولان و عدم سرمایه‌گذاری لازم برای شناخت و معرفی این نواحی است. در ایران تنها چند نقطه از کرانه‌های خلیج فارس، آن هم با توجه به شرایط خاصی چون نفت و گاز، گمرک و گردشگری شناخته شده هستند. ولی سایر مناطق با وجود اهمیت تاریخی، اقتصادی و فرهنگی، همچنان ناشناخته باقی مانده‌اند. البته بندرریگ به دلیل وجود شخصیتی چون «میرمهنا» در دوره زندیه که به نماد این شهر نیز تبدیل شده، تا حدی معروف و مشهور است که زمینه توجه به این بندر را فراهم کرده است، ولی به هیچ عنوان کافی نیست.

بندرریگ در طول تاریخ، با فراز و نشیب‌های فراوانی روبه‌رو شده است و به دلیل جایگاه تجاری و دریانوردی که داشته، همواره به عنوان یکی از بنادر خلیج فارس، در دوره‌های تاریخی منشأ تحول و جریان‌های سیاسی، نظامی و

اقتصادی بوده است و از این نظر نقش تعیین کننده‌ای در طول تاریخ ایران و خلیج فارس ایفا نموده است. بندرریگ در طول سیمصد سال اخیر از جایگاه خاصی در تاریخ و تجارت حوزه خلیج فارس و ایران برخوردار بوده و نقش تأثیرگذاری در تحولات خلیج فارس و جنوب داشته است. در این راستا، شخصیت‌های بزرگی در تاریخ این بندر ظهور کرده و در روند امور نقش تعیین کننده ایفا نموده‌اند. شخصیتی چون میرمehنا که در تاریخ خلیج فارس بسیار تأثیرگذار بوده است. آنچه که در مورد تاریخ بندرریگ در طول سه قرن گذشته می‌توان گفت این است که، میرمehنا چنان بر تاریخ این بندر کهن سایه انداخته که سایر ویژگی‌های این بندر، کمتر مورد توجه محققان قرار گرفته است. با این حال در مورد میرمehنا هنوز محققان داخلی و خارجی به درستی روشن نکرده‌اند که شخصیت واقعی و هدف وی از سیاست‌ها و اقدام‌هایش چه بوده است؟ آنچه که در تحقیقات جدید و کتاب‌ها و مقاله‌های منتشر شده درباره میرمehنا و به بندرریگ بیان شده، مبتنی بر اظهارنظرهای مبتنی بر حدس و گمان است که بیشتر بیانگر برداشت‌ها و نظرهای فردی است؛ تا انطباق با واقعیت‌های تاریخی، و این چنین است که محقق امروزی هنگامی که به مطالعه منابع جدید معاصر درباره میرمehنا می‌پردازد، با تناقض فراوانی درباره وی روبرو می‌شود و البته که به حقیقت دست نمی‌یابد.

در این اثر تلاش شده که میرمehنا آن گونه که بوده است، دیده شود نه آن گونه که ما دوست داریم. البته در این پژوهش، میرمehنا به عنوان بخشی از تاریخ بندرریگ مورد مطالعه قرار گرفته و هدف اصلی، بیان تاریخ بندرریگ و روایت زندگی مردمان شریف آن ناحیه است. به عبارتی تفاوت این اثر با سایر منابع معاصر که درباره بندرریگ منتشر شده، در این است که این کتاب تاریخ مردم

بندرریگ است. این که بندرریگ از نظر سیاسی و اقتصادی در طول تاریخ در خلیج فارس دارای چه جایگاهی بوده است و کارنامه بندرریگ در طول تاریخ سه قرن گذشته چگونه دیده می شود. در این کتاب پرسش هایی از این گونه مورد توجه قرار گرفته و تلاش شده است تا پاسخی درخور برای این پرسش ها یافت شود. بنابراین هدف این کتاب، مطالعه تحولات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی بندرریگ، نقش و اهمیت آن در تحولات خلیج فارس و بررسی روند توسعه و پیشرفت این بندر است. تاکنون چندین کتاب درباره بندرریگ و قضیه میرمهنای چاپ و منتشر شده است. گرچه در منابع و تحقیقات جدید، به صورت مختصر به تاریخ بندرریگ پرداخته شده و عمدتاً به ماجرای میرمهنای توجه شده است اما در مورد موضوع این کتاب یعنی تاریخ شهر بندرریگ از دوره صفویه تا دوران معاصر اثر مستقل و جامعی منتشر نشده است. ویژگی بارز و مهم این اثر آن است که ابتدا به تاریخ بندرریگ به طور پیوسته از عهد صفوی تا دوران معاصر پرداخته و سیر تحولات را مورد بررسی قرار داده است و برخلاف سایر کتاب های منتشر شده، تنها به موضوع میرمهنای محدود نشده است. دوم اینکه برخلاف سایر منابع و تحقیقات منتشر شده، به موضوع روستاهای بندرریگ و تاریخ آنها نیز توجه و در حد توان به بیان تاریخ آنها نیز پرداخته شده است. این کتاب تاریخ مردم بندرریگ و روستاهای آن است و تاریخ یک قوم یا فرد یا یک خاندان نیست. این تاریخ متعلق به مردم است. تمام تلاش در این اثر آن بوده که یک منبع بی طرف، علمی و تحلیلی در اختیار علاقه مندان به تاریخ و محققان قرار گیرد. در این پژوهش سعی شده است که به بررسی تحولات سیاسی و اقتصادی بندرریگ از دوره صفویه تا دوره جمهوری اسلامی پرداخته شود.